

Zahraniční zkušenosti se zajišťováním kvality profesního vzdělávání

1. ESG - STANDARDY PRO STUDIJNÍ PROGRAMY

V diskusi o profesních studijních programech – s pracovní skupinou pana prorektora Svobody na začátku letošního roku – jsme se shodovali na tom, že prakticky velmi málo ze všech studijních programů (téměř žádný) jsou programy čistě akademických nebo čistě profesních. Obsahy studijních programů tvoří ve skutečnosti spektrum od výrazně akademického až po výrazně profesní.

Tuto myšlenku můžeme najít realizovanu v mnoha evropských zemích, které svoje standardy pro zajišťování (hodnocení) kvality vysokoškolského studia nijak ostře nerozdělují na standardy pro akademické programy a na standardy pro profesní programy.

V obecné rovině to můžeme ukázat na dokumentu **Standardy a metodiky pro zabezpečování kvality v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání** (European Standards and Guidelines for quality assurance; ESG), jehož autorem je ENQA The European Association for Quality Assurance in Higher Education a její partneři (EUA – European University Association, EURASHE – European Association in Higher Education a ESU – European students' Union)

1. ESG - STANDARDY PRO STUDIJNÍ PROGRAMY

ENQA je členská asociace, která kromě spolupráce na zpracování ESG poskytuje svým členům řadu služeb, různých aktivit, vydává publikace apod. Členství v ENQA je zároveň podmínkou pro zápis do Evropského registru zajišťování kvality pro vysokoškolské vzdělávání (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR), v jehož rámci je možné vzájemné uznávání výsledků hodnocení kvality.

ESG mají tři části: Standardy pro vnitřní hodnocení kvality, Standardy pro vnější hodnocení kvality a Standardy pro hodnocení agentur pro zajišťování kvality. Standardy jsou velmi jednoduché, jejich počet pro jednotlivé části je 10, 7, 7. Standardy všech částí mají stejnou strukturu – standard a k němu vždy stručná metodika (překlad NAÚ, v originále guidelines).

Pro naši diskusi je důležitá zejména 1.část, kde najdeme kromě jiného požadavek na studijní program:

Příprava a schvalování studijních programů

Standard: Vysoké školy by měly mít procesy na přípravu a schvalování svých studijních programů. Studijní programy by měly být navrženy tak, **aby splnily stanovené cíle včetně očekávaných výsledků učení**. Kvalifikace vyplývající ze studijních programů by měly být jasně specifikované a komunikované a **měly by odkazovat na příslušnou úroveň národního kvalifikačního rámce v oblasti vysokého školství a následně kvalifikačního rámce v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání**.

Metodiky:

.....

– *využívají externí odborníky a referenční rámce*

....

– *v případě potřeby obsahují dobře vypracovaný systém pro realizaci stáží;*

Další konkrétní požadavky na studijní program v ESG nejsou.

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Začít můžeme na **Slovensku**, kde před relativně krátkým časem vstoupil v platnost Zákon o zabezpečování kvality vysokoškolského vzdělávání z roku 2018.

Slovensko se velmi jednoznačně inspirovalo standardy ESG.

Vnitřní hodnocení kvality

Pro tento dokument byl do značné míry využit jak text, tak struktura dokumentu ESG, Část 1., úpravy vyjadřují slovenské potřeby, ale nejsou zásadní.

Standardy pro studijní programy

Srovnání už udělat nejde, protože ESG přímo (podrobně) standardy pro studijní programy neobsahuje. Všechny slovenské standardy jsou kvalitativní, nejsou nijak konkrétně rozděleny na požadavky profesního nebo akademického charakteru, každý standard má velmi podrobný „návod“.

Z návodů lze řadu požadavků pro profesní studijní programy vybrat.

V následujícím textu jde o výběr z návodů pro všechny standardy, jedná se o ukázkou, co je pro tyto studijní programy požadováno, ale nikoliv o zcela vyčerpávající seznam.

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

- Získaná kvalifikace naplňuje očekávání příslušného odborného sektoru. Ve studijním programu jsou označena povolání, pro která je získaná kvalifikace v tomto programu potřebná.
- **Profesně orientovaný studijní program je sestavený tak, aby umožnil dosáhnout výstupy ze vzdělávání, které očekávají zaměstnavatelé, s důrazem na rozvoj praktických profesních zručností v příslušném odvětví hospodářství nebo společenské praxe.**
- Součástí profesně orientovaných bakalářských studijních programů je **povinná odborná praxe studentů v organizaci spolupracující na základě smlouvy**, v celkovém rozsahu **nejméně jeden semestr**.
- Student si musí na praxi osvojit pracovní postupy typické pro úroveň kvalifikace a obor, podíl na odborných procesech, na projektech a na odborných úlohách, při kterých získává potřebné vědomosti, zručnosti a kompetence pro příslušné profese.
- Odborná praxe se uskutečňuje jako souvislá nebo rozdělená na kratší časová období, je navázána na potřeby studijního programu a na podmínky spolupracující instituce, kde se uskutečňuje.

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Pro vyjasnění a usnadnění práce hodnotitelů (pracovní skupiny) vydává Slovenská akreditační agentura (SAAVŠ) Metodiku na vyhodnocení, jak jsou naplňovány standardy pro vnitřní systém a pro studijní program. Metodika podrobně popisuje, jak standardy hodnotit a jak dojít k výsledku, kterým je označení úrovně plnění standardů na škále A-D, příp. NA. Při hodnocení užívají hodnotitelé **kritéria, která stanoví SAAVŠ (pro vnitřní systém 125 kritérií, pro studijní program 124)**. Kritéria pro studijní program samozřejmě obsahují i kritéria pro profesní vzdělávání, nejsou však nijak oddělená od ostatních kritérií.

Metodika dále uvádí, že hodnotitelé využívají též ukazatele pro hodnocení standardů. Ukazatele zpracovávají samy vysoké školy jednou za 10 let na ročním podkladu jednoho roku.

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Nizozemí

Za kvalitu vysokoškolského vzdělávání odpovídá

Nizozemská a Vlámská Akreditační Organizace

(the Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders, NVAO)

Institucionální audit

je **periodické, externí a nezávislé hodnocení**. Základní otázka: *Je instituce schopná zabezpečit realizaci své vize kvalitního vzdělávání a systematicky pracuje na jeho rozvoji a zlepšování?*

Audit je nepovinný, ale většina vysokých škol jím prochází a většina z nich s pozitivním výsledkem.

Povinná akreditace studijních programů

Studijní program je hodnocen

- a) v limitovaném rámci (pozitivní výsledek auditu)
- b) v extenzivním rámci (vysoká škola neprošla auditem nebo byl výsledek negativní)

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Ad a)

V tomto případě se hodnotí **4 standardy**:

Standard 1 *Zamýšlené výstupy z učení*

*Výklad: Zamýšlené/plánované výsledky z učení jsou v souladu s úrovní a orientací programu; **jsou přizpůsobeny (profesnímu nebo akademickému) očekávání oboru, disciplíně a mezinárodním požadavkům.***

Výklad dodává, že výsledky učení prokazatelně popisují úroveň programu (Associate, Bakalář, Mastr) tak, jak jsou definovány v Národním Kvalifikačním Rámci a **prokazují rovněž orientaci programu (akademickou, profesní)**. Jsou také v souladu s regionálními, národními a mezinárodními požadavky a měly by být v souladu s příslušným zákonem a dalšími předpisy nebo nařízeními.

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Následující 3 standardy se už akademického a/nebo profesního zaměření netýkají

Standard 2 *Vzdělávací prostředí*

Výklad: Osnovy, vzdělávací prostředí a kvalita učitelů umožňují příchozím studentům dosáhnout zamýšlených výsledků učení.

Standard 3 Hodnocení studentů:

Výklad: Program má zaveden odpovídající systém hodnocení studentů

Standard 4 Dosažené výsledky

Výklad: Program prokazuje, že zamýšlené výsledky učení jsou dosaženy

Ad b)

V tomto případě se hodnotí celkem 11 standardů, ale nic podstatného o profesním vzdělávání se nemění.

Z výše uvedeného je zřejmé, že na hodnocení studijních programů je potřeba klást velký důraz a že záleží na hodnotícím panelu, jak kvalitu studijního programu v souvislosti s více či méně výrazným profesním zaměřením ohodnotí.

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Požadavek na hodnotitele

Členové panelu (peers) musí být nezávislí a spolehliví ve své disciplíně.

Panel musí splňovat požadovanou odbornost jako celek:

- aktuální znalosti příslušné disciplíny;
- **rozsáhlé a současné zkušenosti s výukou a testováním v příslušném typu vzdělávání (profesní/akademické vysokoškolské vzdělávání, magisterské/bakalářské/asociované (krátké – 60 kreditů) studijní programy);**
- schopnost porovnat program z mezinárodní perspektivy;
- současné zkušenosti (mezinárodní) z profesní oblasti dané disciplíny;
- zkušenosti s „peer review“ hodnocením ve vysokoškolském vzdělávání;
- současné zkušenosti jako vysokoškolský student;
- pokud je to relevantní: znalost konkrétní koncepce výuky;
- pokud je to relevantní: odbornost související s charakteristickým rysem programu, který o akreditaci žádá.

Panel je složen minimálně ze čtyř členů, z nichž jeden je student.

Charakter práce je založen na důvěře a respektu k práci hodnocené instituce, používá se otevřený dialog s institucí, využívají se různé pohledy na kvalitu a hodnocení přispívá ke zlepšování. **Pro rozhodnutí se používá consensus.**

2. PŘÍKLADY STANDARDŮ V NĚKTERÝCH ZEMÍCH

Poslední standard (*Dosažené výstupy ze vzdělávání*) požaduje důkaz, že **zamýšlené výsledky učení byly dosaženy**.

Vlastní hodnotící zpráva musí popsat, jak se dosažení výsledků testuje a hodnotitelé rozhodují, zda a v jaké míře byly plánované výsledky učení dosaženy. Kromě jiného hodnotitelé posuzují závěrečné práce studentů. **Složení panelu respektuje zaměření hodnocené vysoké školy tak, aby hodnotitelé mohli bez problémů závěrečné práce posoudit.** Závěrečné práce studentů (podle zaměření vysoké školy může jít například o diplomovou práci, o portfolio studenta, profesní produkt, závěrečnou přednášku, více průběžných zkoušek, umělecké dílo apod.) se vybírají k posouzení v souladu s tím, že panel hodnotitelů posuzuje závěrečné práce minimálně 15 absolventů daného studijního programu a vybírá je anonymně na základě studentských osobních čísel. Výběr musí být takový, aby umožnil sledovat přiměřenou rovnováhu mezi uspokojivými, dobrými a velmi dobrými výsledky i dostatečnou rozmanitost způsobů studia, absolvování studia apod. Hodnotitelé svoje názory o závěrečných pracích vzájemně sdílejí; pokud je práce jedním členem panelu zpochybněna, je potřeba, aby ji posoudil alespoň jeden další člen panelu hodnotitelů.

3. PŘÍKLADY DOBRÉ/VYUŽITELNÉ PRAXE

Slovensko - Výklad pojmů

Všechny slovenské dokumenty věnují poslední kapitole výkladu důležitých pojmů, které byly v daném dokumentu použity, což je přínosná část dokumentu přispívající ke srozumitelnosti jeho celého textu. Je potřeba doplnit, že ve většině zemí sledovaných v této studii je uvedený příklad dobré praxe běžný a pomáhá odstranit zejména problémy vznikající překladem důležitých termínů z národního jazyka do angličtiny

Portugalsko - Titul odborník

Zajímavým a inspirativním příkladem je zavedení titulu „odborník“ pro **profesně kvalifikované učitele** na polytechnikách, který v určitých případech nahrazuje pracovníka s titulem PhD. Vzhledem k tomu, že doktorské studium je obvykle zaměřeno spíše akademicky, je tento titul pro polytechniky patrně velmi užitečný. Zatím není nikde k dispozici analýza, která by poskytla zkušenosti s danou kvalifikací a s jejím formálním využitím pro účely hodnocení a akreditace.

3. PŘÍKLADY DOBRÉ/VYUŽITELNÉ PRAXE

Norsko - Práce na zlepšení kvality a počtu předpisů

Výroční zpráva NOKUT NOKUT (*Norwegian Agency for Quality Assurance in Education – Norská agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání*) za rok 2019 se v jedné dílčí kapitole zabývá velkým počtem různých nařízení NOKUT, které je potřeba sledovat v práci související se zajišťováním kvality. **Konstatuje také, že nařízení jsou někdy vzhledem k „právnímu jazyku“ obtížně srozumitelná a problém může uživatelům působit i jejich nedokonalá vzájemná návaznost.**

Cíle, které pro sebe NOKUT v této oblasti formulovala, se pro situaci v ČR samozřejmě všechny nehodí, ale některé z nich mohou být pro nás inspirativní a poučné:

NOKUT kromě jiného:

- zmapuje předpisy s cílem porozumět jejich povaze a celkovému rozsahu,
- **bude pracovat a komunikovat předpisy s těmi, kteří je potřebují používat,**
- zjednoduší strukturu, obsah a rozsah dokumentů,
- bude stimulovat vysoké školy, aby ve vhodných případech rovněž zjednodušily svoje vlastní předpisy a postupy.

3. PŘÍKLADY DOBRÉ/VYUŽITELNÉ PRAXE

Nizozemí – publikace o zajišťování kvality

Nizozemská a Vlámská agentura NVAO vydala v roce 2018 **velmi podrobnou publikaci o zajišťování kvality na vysokých školách**. Publikace obsahuje úplně všechno o tom, co je potřeba vědět o auditu vysokých škol a akreditaci studijních programů a je velmi jasným a dostatečným návodem pro jakoukoliv aktivitu, která se zajišťování kvality týká.

Irsko - technologické univerzity

Irsko je mezi sledovanými zeměmi specifické možnosti transformace technologických institutů na technologické univerzity; požadavky na transformaci jsou součástí zákona (z roku 2018) a podle nich pro studijní programy platí: Při navrhování a uskutečňování programů vzdělávání a odborné přípravy spolupracovat s podniky, profesemi, komunitou, místními zájmy a dalšími stranami v regionu, kde je kampus technologické univerzity umístěn.

Žadatel o transformaci technologického institutu na technologickou univerzitu musí prokázat, že uskutečňované inovace a výzkum mají pozitivní sociální a ekonomické dopady na region, v němž se kampus institutu nachází.

4. NÁZORY AKADEMICKÝCH PRACOVNÍKŮ V ČR

Všichni respondenti se jednomyslně shodli na tom, že by bylo vhodné standardy novelizovat nebo upravit.

Standardy pracují s časovým vyjádřením doby praxe v týdnech, NAÚ uvádí dobu praxe v hodinách, bylo by vhodné to sjednotit. Praktická výuka v délce 18 týdnů je příliš dlouhá (dlouhý magisterský studijní program).

Obecně není rozdělení profilů studijních programů považováno za účelné.

Důvod: Podle registru studijních programů (spravuje MŠMT) je například studijní program Učitelství pro mateřské školy uváděn 2x jako profesní a 8x jako akademický; studijní program Fyzioterapie je 10x uváděn jako profesní a 3x jako akademický, přestože je ve všech případech v zásadě identický.

4. NÁZORY AKADEMICKÝCH PRACOVNÍKŮ V ČR

Hlavní problém není v nařízení vlády, ale v nechuti řady vysokých škol profesní studijní programy realizovat. Často uváděné důvody, které podle respondentů platí obecně:

- neochota zařazovat požadovanou relativně dlouhou praxi studentů,
- **spojování profesního vzdělávání s jakousi devalvací jejich práce.**

Pro profesně zaměřené studijní programy se požaduje přiměřený počet zastoupení odborníků z praxe, ale zpravidla se po nich požaduje publikační a výzkumná činnost.

Hodnotitelé NAÚ nevyužívají standardy tak, jak jsou míněny a formulovány, ale často je aplikují nad rámec požadavků, které jsou ve standardech uvedeny

Studie, ze které jsme čerpali, je k dispozici na www.csvs.cz/studie.